

POLIS

REVISTĂ DE ȘTIINȚE POLITICE

Volum VI, Nr. 1 (19), Serie nouă, decembrie 2017-februarie 2018

Prutul, Nistrul și contextele 19
Meris VĂCĂRELU

Omul amestecat 29
Dumira CRUDU

INTERVIU 31

Armand Goșu: „Depresia care a cuprins întreaga societate din
Moldova” cred că poate fi tratată prin redarea speranței
integrării europene”
Interviu realizat de Sorin BOCANCEA

VARIA 47

„Erezi și „vânători de vrăjitoare” în regimul comunist
Cecilia BÎTEA

Sistem și antisistem în discursul politic românesc actual 67
Diana TRODORESCU
Sara SULTĂNESCU

A constructionist analysis of the current public administration:
the role of the myths 83
Daria TICU

RECENZII 93

„Jasi și Unirea Basarabiei cu România (21 martie/9 aprilie 1918) 93
Mădălina ANTON

Revista POLIS
Facultatea de Științe Politice și Sociologie
Universitatea „Lucia Blaga” din Iași
ISSN 1221-7582

SUMAR

EDITORIAL	5
Recunoașterea Unirii Basarabiei cu România – aspecte istorice și de drept internațional Radu CARP	
BASARABIA ȘI ROMÂNIA. DUPĂ 100 DE ANI	17
Centenarul României în dezbaterile <i>Polis</i> Georgeta CONDUR	
Prutul, Nistrul și contextele Marius VĂCĂRELU	19
Omul amestecat Dumitru CRUDU	29
INTERVIU	31
Armand Goșu: „Depresia care a cuprins întreaga societate din Moldova cred că poate fi tratată prin redarea speranței integrării europene” Interviu realizat de Sorin BOCANCEA	
VARIA	47
Erezii și „vânători de vrăjitoare” în regimul comunist Lavinia BETEA	
Sistem și antisistem în discursul politic românesc actual Bogdan TEODORESCU Dan SULTĂNESCU	67
A constructionist analysis of the current public administration: the role of the myths Dorina ȚICU	83
RECENZII	93
Iașii și Unirea Basarabiei cu România (27 martie/9 aprilie 1918) Mioara ANTON	
Calea europeană a Republicii Moldova Adrian TOMPEA	97

Note despre autori

Instrucțiuni pentru autori

Instructions to authors

99

101

104

BASARABIA ȘI ROMÂNIA. DUPĂ 100 DE ANI

Centenarul României în dezbaterile Polis

(Romania's Centenary in the *Polis* debates)

Georgeta CONDUR

în cadrul Programului Centenar

organizează proiectul
Centenarul României în dezbaterile *Polis*

Prezentul număr este primul realizat în cadrul proiectului „Centenarul României în dezbaterile *Polis*”, realizat de Universitatea „Petre Andrei” din Iași, Institutul de Studiere a Ideologiilor și Primăria Municipiului Iași, în cadrul „Programului Centenar”. Scopul proiectului este sensibilizarea opiniei publice cu privire la importanța Centenarului României și aducerea în atenție de către profesioniști din domeniul socio-uman și din domenii conexe a unor evenimente și date necunoscute până în prezent publicului.

Obiectivele sale sunt:

1. Antrenarea unui număr cât mai mare de cercetători din domeniul științelor socio-umane și al domeniilor conexe precum și a cât mai multor personalități ale vieții publice din România mare în dezbaterile evenimentelor ce au stat la originea formării României întregite.

2. Realizarea unor lucrări științifice pe tema Centenarului României.

3. Editarea a 7 numere pe teme legate de Centenarul României ale revistei *Polis*.

4. Organizarea a 7 dezbateri pe teme tratate în numerele tematice ale revistei *Polis*.

5. Lansarea numerelor tematice ale revistei *Polis* în cadrul dezbaterilor.

Proiectul este realizat în jurul revistei de științe politice *Polis*, ce aparține Facultății de Științe Politice și Administrative a Universității „Petre Andrei” din Iași (revistă cotate în baze de date internaționale). Întrucât revista este trimestrială, în perioade de desfășurare se vor organiza 7 dezbateri cu aceeași periodicitate, pe teme legate de Centenar. La dezbateri vor fi invitați specialiști în științe socio-umane și în domenii conexe (dintre care 3 contributory la numărul tematic), personalități ale vieții publice din toate provinciile istorice ale României mari (adică, inclusiv din Republica Moldova și din Bucovina), studenți și elevi. Dezbaterile vor fi filmate și difuzate pe postul de televiziune regional Tele Moldova Plus.

Proiectul se va desfășura în perioada 1 martie 2018-30 septembrie 2019.

Partenerii sunt: Editura Institutul European și Tele Moldova Plus.

Prutul, Nistrul și contextele

(The Prut, The Dniester, and contexts)

Marius VĂCĂRELU

Abstract: *The territory between The Prut and The Dniester has a troubled past. Economic instability, constant invasions, being part of multiple political negotiations between empires, political tensions, these are all part of a history which needs to be understood in order to make correct predictions about its development.*

Keywords: *The Prut, The Dniester, Bessarabia.*

1. Teritoriul dintre Prut și Nistru nu este unul dintre cele mai norocoase, din punct de vedere istoric, politic și economic. Facem această afirmație deoarece trebuie să avem în minte că statele nu sunt o creație politică doar a secolului XX, ci au o existență milenară; chiar dacă sub forma de orașe-state sau imperii, ori ca state naționale sau uniuni personale¹, ele sunt eterne forme de organizare ale comunităților umane. De aceea, teritoriile trebuie apreciate în principal în raport de modurile de guvernare care le-au fost impuse – sau pe care le-au îmbrățișat – și care, în mod evident, au lăsat urme greu de eliminat pe parcursul secolelor.

În același timp, a cunoaște prezentul și viitorul fără o cunoaștere temei-

nică a trecutului este o imposibilitate practică, deoarece prezentul este acum, dar trecutul a durat până acum o secundă, iar viitorul începe în secunda următoare. Nu poate exista o limitare temporală a cunoașterii trecutului, deoarece noi ne raportăm doar la cunoștințele dobândite și la experiențele pe care le avem, iar acestea nu s-au terminat decât tot cu acea secundă în urmă. Este pură filosofie, ar spune unii: dar este imposibil metodologic să abordezi geopolitica unui spațiu fără a avea în minte imaginea trecutului în perfectă dilatare, în opoziție cu viața umană perfect finită și deci, supusă limitărilor de perspective și prognoze.

Pe fond, fiecare dintre noi scriem persperspectiva proprie asupra trecu-

tului, deși el este totuși unic – chiar dacă nu îi cunoaștem toate faptele, el a fost, și ar putea fi eventual reconstruit. Totuși, asupra viitorului nu putem face decât prognoze, iar cum nimeni dintre noi nu a călătorit în viitor, ce va fi atunci este mai mult sau mai puțin posibil să se întâmple. Astfel, dacă despre trecut putem spune că „nu știm toate faptele, iertați-ne pentru anumite concluzii și erori!”, în materia viitorului suntem mai degrabă romancierii, dar cu caracteristici geopolitice, juridice, economice, istorice, geografice etc.

În această situație, teritoriul dintre Prut și Nistru poate fi imaginat, pentru viitor, iar perspectiva zilelor ce vor veni poate fi mai mult sau mai puțin probabilă, însă, evident, în raport cu o istorie pe care o are. Unde este limita istoriei am stabilit, dar nu putem demonstra încă gradul de precizie al prognozelor noastre, deși este evident că anumite lucruri sunt inevitabile pentru viitor.

2. Prima caracteristică a acestui areal geografic este acela al neșanseii economice. Nu există teritoriu european care să aibă mai slabe perspective de dezvoltare, atât sub aspect geografic, cât și sub cel politico-geografic. Singura posibilitate de dezvoltare a acestui teritoriu este și a fost dată de existența sa în interiorul granițelor statelor românești și statului român, aspect incontestabil la analiza statistică și a faptelor.

Din punct de vedere geografic, teritoriul dintre Prut și Nistru are acces doar la Marea Neagră, ceea ce

nu este foarte încurajator, deoarece în orice moment accesul comercial spre Marea Mediterană poate fi blocat de către stăpânitorii strâmtorilor Bosfor și Dardanele, ceea ce obligă locuitorii zonei să exporte mai lesne pe uscat produsele acestui areal. Din contextul geografic însă mai observăm o a doua problemă, anume simbioza cu dimensiunea politico-militară a perspectivelor de dezvoltare ale spațiului.

Concret, deoarece între Prut și Nistru națiunea titulară este cea română, nu existau dificultăți comerciale și de dezvoltare în interiorul statelor/statului românesc, dar cum țara noastră a fost victima multor invazii, direcția acestora era și un obstacol fundamental în calea progresului social, economic, cultural etc.

Astfel, teritoriul dintre Prut și Nistru a fost invadat de către mongoli/tătari, turcii otomani, ruși și apoi sovietici. Toate aceste grupuri politice – imperiale, în mare măsură – au o singură caracteristică comună: sunt slabe sub aspectul organizării economice, iar în momentul în care au ajuns să își afirme administrația în zonă au condus la sărăcirea locuitorilor, iar nu la progresul lor.

Mai mult, între cele patru grupări politice se impune a menționa că tătarii – migratori și creatori de stat cu foarte slabe perspective economice – au întreprins nenumărate expediții de jaf în Țările Române, care au fost astfel sute de ani sărăcite prin simplul fapt al suportării zecilor de mii de călăreți. Ultima invazie a avut loc în 1759, dar până atunci, timp de sute de ani frecvența exper-

diților de prăduire a fost foarte ridicată. Cum poziționarea statului tătar era în nordul Mării Negre, orice invazie a statelor românești trecea obligatoriu prin teritoriul dintre Prut și Nistru, care suporta astfel primul și cel mai mult drumul de atac și cel de întoarcere. Toate acestea înseamnă costuri mari în economia zonei, pentru că invaziile nu erau „turism și voie bună”, iar întreținerea soldaților și cailor se făcea pe baza resurselor zonei.

3. Momentul preluării nelegale a teritoriului dintre Prut și Nistru de către Imperiul Țarist s-a făcut după ce aproape timp de un secol armatele ruse s-au luptat cu cele otomane, iar trecerea primelor pe teritoriul în cauză a provocat din nou sărăcirea populației. Situația economică la începutul anului 1812 era consemnată în Anafora a boierilor moldoveni către domnitorul Scarlat Calimah din 26 octombrie 1812.

Din nenumăratele cifre amintite, să reținem doar că partea anexată trimisese anual la Constantinopol, pe vremea dominației turcești, câte 15.000 de boi, 13.000 de vaci și 5.000 de cai, comparativ cu 5.000 de boi și 5.000 de vaci livrate de Moldova rămasă neocupată de ruși. De asemenea, Basarabia mai producea 140.000 din cele 300.000 de ocale de unt și 120.000 din cele 200.000 de măsurii de grâu expediate la Poartă în fiecare an. Tocmai de aceea reprezentanții Moldovei o denumeau „partea cea mai bună și însuflețirea hranei... și întru a hranei îndestulare și a vitelor pășune”, sau

„hrana viețuirii casălor noastre”, sau „belșugul vitelor de orice fel, a grânelor, a cerii, a mierii”².

Arătând pierderile reale ale Moldovei, istoricul rus Kasso afirmă că „acest raport între cele două părți ale Moldovei explică acea lovitură puternică ce a fost dată atunci vieții economice a Moldovei prin scoaterea din componența ei a părții celei mai productive. Despre importanța agricolă a acestei părți vorbește și raportul în dările de grâne pe care domnitorii ieșeni le plăteau Porții; două treimi din produsele cerealiere ce se expediau la Constantinopol erau produse de Moldova transpruteană, care a intrat acum în componența statului rus; aici se găsea și centrul creșterii vitelor, acolo, pe întinderile nepopulate, unde veneau rar stăpânii lor – boierii moldoveni ce locuiau la Iași – pășteau enorme cirezi de vite cornute care, după pacea de la București și închiderea graniței de pe Prut, s-au pomenit izolate de piața de desfacere, fapt care a pricinuit pagube serioase pentru moșierii respectivi, iar suferințele posesorilor au fost exprimate, printre altele, în plângerile lor adresate guvernului rus. Capitala Moldovei – Iași – s-a pomenit a fi la câțiva kilometri de cordonul nostru de graniță de pe Prut care o separa de fostul ei grânar – Basarabia; iar interdicția dată de Rusia privind exportul în Moldova a făcut să crească acolo prețul pâinii în așa măsură, încât el a devenit la Iași de două ori mai mare decât la Chișinău...”³.

În provincia anexată, țarismul n-a îndrăznit să introducă iobăgia,

urmărind chiar stabilirea raporturilor dintre țărani și proprietarii de pământ în anumite limite legislative. Majorarea impozitelor și practica eludării prevederilor legale privind obligațiile țăranilor au provocat nemulțumirea și chiar emigrarea sătenilor basarabeni. Din acest motiv, guvernul rusesc a fost nevoit să adopte, în anul 1834, *Regulamentul cu privire la țăranii dependenți*. Potrivit acestui ucaz, proprietarii au fost obligați să încheie, benevol, cu țăranii de pe moșiile lor niște convenții agricole; acestea trebuiau să specifice drepturile și datoriile părților semnatare. Totuși, mulți moșieri și arendași neglijau prevederile *Regulamentului*, urmărind sporirea obligațiilor țăranilor⁴.

Un impact negativ asupra economiei agrare a Basarabiei l-au avut prevederile acordului comercial din anul 1904, încheiat între Rusia și Germania. Potrivit acestuia, au fost stabilite taxe vamale foarte mari pentru grâul, secara, făina, uleiul vegetal, exportate din Rusia în Germania, și taxe scăzute pentru tărâțe și orz. Chiar și în aceste condiții vitrege, hârnicia locuitorilor și bogăția pământului asigurau Basarabiei o producție care depășea nevoile proprii de consum: 138% grâu, 160% secară, 278% orz și 100% ovăz. Astfel, ocupând doar 0,21% din întreg teritoriului Imperiului Țarist, Basarabia producea 3% din producția cerealiară a Rusiei⁵.

În ultimul deceniu al stăpânirii rusești, în Basarabia erau peste 100 mii țărani care dețineau cel mult 1 ha de pământ. Altele 200 mii de familii

aveau în medie 3,5 ha și numai 150 mii săteni stăpâneau peste 8 ha de pământ. La mijlocul primului deceniu al secolului XX, în medie, unei familii de țărani autohtoni îi reveneau 4 desetine, de razeși 5,3, de țărani ai statului 9,6, iar foștilor coloniști 16,3 desetine. Măsurile luate în preajma războiului mondial privind împrăștierea sătenilor prin intermediul Băncii Țărănești, n-au schimbat în bine starea țăranilor indigeni, ele aplicându-se mai cu seamă pentru noi colonizări cu ruși și ucraineni⁶.

În urma aplicării reformei agrare s-a modificat raportul între proprietatea mare și cea mică, aceasta din urmă ridicându-se de la circa 32 % (1861) la 45,5 % (1910), din totalul proprietăților. Pe de altă parte, în rândul sătenilor avea loc un important și îngrijorător proces de pauperizare. La sfârșitul secolului al XIX-lea, Basarabia se situa pe primul loc în Rusia după numărul de țărani fără de pământ (23 % din totalul gospodăriilor țărănești). Situația era și mai gravă în județele în care românii reprezentau majoritatea covârșitoare a populației: Bălți (34,1 %), Soroca (39,5 %), Hotin (43,2 %) etc⁷. În domeniul industriei lucrau 4.000 de muncitori în 1914 și nici 2.000 în 1916, cifre care erau mult sub 1 % din totalul populației⁸.

Insuficiența acută de pământ și nivelul de trai scăzut i-au constrâns pe mulți țărani basarabeni să părăsească meleagurile natale și să se mute în regiunile răsăritene ale Imperiului. Acest fenomen a cunoscut o amploare deosebită din a doua jumătate

a secolului al XIX-lea. Într-o corespondență primită din Basarabia în iulie 1880, ziarul bucureștean *Telegraful* consemna: „Starea economică a țăranului basarabean e așa de ticăloasă, încât emigrațiunea poporului agricol, care s-a început de la 1864, se accentuează din an în an. Limba română se vorbește printre munții Caucazului, în guvernământul Samara, pe câmpiile sudului Siberiei; pretutindeni bietul român își caută un refugiu contra cotropitorului său”. Potrivit informațiilor aceluiși ziar, în 1885, „au emigrat numai din județul Orhei 173 familii de plugari compuse din 215 bărbați, 92 copii și 153 femei și fete”. În total, în anii 1906-1914, în Siberia și Kazahstan s-au strămutat circa 60 mii de basarabeni; în aceeași perioadă, din diverse zone ale Rusiei, s-au întors doar 20,7 mii de oameni⁹.

Pe de altă parte, autoritățile țariste au urmărit substituirea elementului românesc cu cel slav. Spre exemplu, în martie 1883, corespondentul basarabean al *Telegrafului* informa că „țărănimea din Hotin, dezesperată a mai putea găsi dreptate, se ridică la primăvară cu sate întregi pentru a emigra în Caucaz. Guvernul nu să opune la această emigrare, având de gând cum se vorbește aici de a înlocui pe români cu populație rutenească care părăsește Ucraina”. În septembrie 1888, la Bender sosiseră peste 1 700 de familii din guberniile Saratov și Nijnii-Novgorod, având ca destinație județul Ismail. La întrebarea unui român basarabean: „De ce nu emigrați dincolo de Volga sau la Caucaz?”, țăranii ruși au dat urmă-

torul răspuns: „Pentru că nu ne mai liberează pașapoarte pentru aceste locuri și suntem îndreptați din contră spre Basarabia și Marea Neagră”¹⁰.

4. Toate problemele arătate mai sus au condus la o situație politică destul de tensionată în anul 1917, deoarece nu se prăbușise doar un imperiu și mai ales un mod de exercitare a puterii, dar venise momentul în care naționalitățile aduse cu forța în granițele statului țarist au început să lupte pentru autodeterminare și – în cazul românilor și polonezilor – pentru întoarcerea la matca istoriei. Contextul a fost favorabil, iar în anul 1918 România, Finlanda, Țările Baltice și Polonia revin la dimensiunile normale –, iar cele cinci state amintite reapar pe harta politică a lumii.

Din păcate războiul a fost din nou deosebit de costisitor pentru populația zonei, iar printre primele măsuri pe care guvernul român a trebuit să le aibă în vedere a fost stabilizarea economică a teritoriului dintre Prut și Nistru. Respectivele măsuri au fost cu atât mai prețioase cu cât România se afla, în acea perioadă, într-o situație extrem de dificilă, având stocul de aur depus în trei state – Rusia, Germania și Marea Britanie. Potrivit datelor Guvernatorului Băncii Naționale a României I. G. Bibicescu, din 17 februarie 1919, partea cea mai însemnată a celui tezaur se afla în Rusia, „în sumă de peste lei 315 mln. aur efectiv și 1,5 mlrd. alte valori și titluri, tezaur garantat de guvernul Imperial”, care însă fusese, între timp, înlocuit cu un guvern bolșevic.

În plus, o altă oarte a tezaurului se afla depusă la Reichsbank din Germania, în valoare de lei 80.469.650 aur efectiv, și 98.105.500 în Marea Britanie, la Bank of England, deci un total de 493.730.430 aur efectiv[22]. Așadar, în pofida enormelor dificultăți, prin decretul regal din 15 octombrie 1918, creditul de război în sumă de 1,7 miliarde lei a fost sporit cu 300 mln. lei, până la suma totală de 2 miliarde de lei, respectiva sumă urmând a fi acordată populației Basarabiei pentru pagubele de orice fel cauzate de război, precum și pentru orice alte cheltuieli provocate de război. Printr-un alt decret regal, din 1 noiembrie 1918, s-a permis municipiului Chișinău „să contracteze un împrumut până la concurența sumei de 10 mln. lei de la orice bancă din țară și în cont curent, cu care să se aprovizioneze cu alimente de primă necesitate și obiecte de îmbrăcăminte și încălțăminte”¹¹.

În aceeași ordine de idei, prin contribuția directă a reginei Maria a României, în perioada imediat următoare unirii Basarabiei cu România, având în vedere consecințele sociale extrem de grave produse de anii Primului Război Mondial, a fost înființată Societatea pentru ocrotirea orfanilor de război, având ca scop „adăpostirea, întreținerea și educația fizică și morală a orfanilor de război”, cu secții regionale la Iași, București, Craiova și Chișinău, cuprinzând județele din întreaga Basarabie. La scurt timp de la înființare, printr-un decret semnat de regele Ferdinand I, s-a decis acordarea unei subvenții

inițiale de 10 mln. lei Societății „Ocrotirea orfanilor din război”, prin comitetele din București, Iași, Craiova și Chișinău. Concomitent cu respectiva inițiativă, printr-un alt decret regal, a fost deschis pe seama Ministerului agriculturii și domeniilor un credit extraordinar de 1 mln. lei, „spre a se veni în ajutorul centralei cooperativelor basarabene, însărcinată cu aprovizionarea populației din Basarabia”. În fine, prin adoptarea statutului Societății pe acțiuni „Steaua Basarabiei” cu sediul la Iași, s-a urmărit scopul „desfacerii în Basarabia, în condițiile cele mai avantajoase pentru populație, a produselor ce lipsesc acolo, precum petrolul și derivatele sale, sarea, chibriturile, tutun, scânduri, șindrilă ș.a., precum și de a aduce din Basarabia diferite produse în Moldova”¹².

Progresele majore care s-au făcut la momentul revenirii la patria-mamă nu au fost complete și nici liniare, existând și anumite probleme ale administrației. În același timp, Uniunea Sovietică a urmărit prin politica sa o extindere teritorială majoră, care i-a reușit în final în anul 1944, deși cu pierderi majore până la finalul anului 1945¹³. Dacă în perioada 1918-1939 populația dintre Prut și Nistru a fost scutită de deportări și foamea sovietică, nu se poate spune la fel după încheierea războiului – precum și în anii 1940-1941.

5. Schimbările aduse de comunism au fost majore și complet negative. Menționăm doar câteva: muncitorii și orașenii au fost privilegiați în